

YENİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE 8 AY SÜRELİ KUR'AN KURSLARI (Muhteva, Uygulama, Problemler ve Çözüm Önerileri)

New Curriculum and 8 Month Term Koran Courses (Content, Applications, Problems and Solution)

Dr. Mustafa ÖNDER
Tokat İl Müftü Yrd. Tokat

Özet: Son yıllardaki hızlı değişim ve gelişime ayak uydurmak amacı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kurslarına yönelik olarak; Öğretim Programları'nın geliştirilmesi, ders materyallerinin yenilenmesi, kurs binalarının fiziki bakımdan iyileştirilmesi ve öğretmenlerin yetiştirilmesi çalışmalarına önem vermiştir. Bu çerçevede 8 ay süreli Kur'an Kursları için uzmanlardan oluşan bir komisyon tarafından yeni program hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. Yeni Programın özelliği, uygulama safhası, uygulamada ortaya çıkan problemler ve çözüm önerilerini ele aldığımız makalemizin, alan araştırmalarına, program geliştirme faaliyetlerine, eğitim öğretim faaliyetlerine, kurs öğretmenleri ve Başkanlığın ilgili birimlerine faydalı olacağını umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Yeni Kur'an Kursu Programı, Kur'an Kursları, Uygulama safhası, Uygulamadaki problemler, Ders materyalleri, Çözüm önerileri.

Abstract: In recent years to keep pace with rapid change and development with the aim of the Qur'an courses. Development of the curriculum, course materials, renovation, course building, improvement of the physical care and educational upbringing of these studies are the main topics. In this sense, the Qur'an courses for 8 months period by a commission of experts has been prepared and implemented a new program was put into. The new program, the application phase, this phase of the problems and solutions of our article we have discussed, the field research, program development activities, tutorials and hope of the Presidency will be useful to the relevant units.

Key Words: New Qur'an courses curriculum, Qur'an courses, Implementation phase, Practical problems, New course materials, Solutions.

Giriş

Kur'an, Müslüman'ın hayatının hemen her safhasında etkinliğinin hissedilmesi gereken bir kitaptır. Okunmasının ayrı bir ibadet oluşu ve ibadetleri yerine getirirken ondan bazı bölümlerin okunması Kur'an öğrenmeyi her Müslüman için bir ihtiyaç kılmaktadır. İlk ayetlerin inmesi ile birlikte Kur'an öğretimi de başlamıştır. Tarihi seyir içerisinde Kur'an öğretiminin mescid/cami merkezli olarak başladığını ve uzun bir süre bu şekilde devam ettiğini görüyoruz. Bunun yanında ilk dönemlerden itibaren Kur'an okumayı öğreten Küttab'ın varlığını da biliyoruz.¹ Mescid ve camilerin öğretim için yeterli gelmediği görülünce medreseler açılmış, buralar da yeterli olmayınca mektepler ortaya çıkmıştır.²

Cami ve mescitler dışında açılan müstakil eğitim kurumlarında genellikle imamlar öğreticilik yapardı. Çocuklara anaokulu seviyesinden itibaren (sıbyan mektepleri) Kur'an-ı Kerim okutmak ve yaşları ilerleyince günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ilmihal dersleri vermek prensip edinilmişti.³ Çeşitli adlar altında faaliyetini yürüten bu kurumlar Osmanlı döneminde "Darü-l Kurra", "Darü-l Huffaz" lar olarak önce "Sıbyan Mektepleri" ne, 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile okul olma vasıflarını kaybederek Kur'an Kursları'na dönüşmüştür.⁴

1924 yılında çıkarılan 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na istinaden Milli Eğitim Bakanlığı Kur'an Kurslarını da kendisine bağlamak istemiş, zamanın Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi buna karşı çıkararak din adamı yetiştirmek için meslek okullarına ihtiyaç olduğunu, bu ihtiyacı Kur'an Kursları'nın karşıladığından bahisle Kur'an Kurslarının Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı kalması gerektiğini belirtmiştir. Rifat Börekçi'nin bu isteği kabul edilerek Kur'an Kursları Diyanet İşleri Başkanlığının uhdesinde bırakılmıştır.⁵

2 Nisan 1925 tarihinde 50 milletvekilinin müşterek imzası ile meclise bir önerge sunulmuş ve bütçeye Hafız-ı Kur'an yetiştirmek üzere 50 bin liralık tahsisat konulmuştur.⁶

1930 lu yıllarda Diyanete bağlı çok az Kur'an Kursu'nun olduğunu, 1940 lı yıllardan itibaren sayının arttığını görüyoruz. 1990 lı yıllarda sayıları

¹ Jakob M.Landau, "Küttab" maddesi, *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2003, C.27, s.3,4.

² Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegema Yayıncılık, Ankara 2005, s.1.

³ Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara 1980, s.27.

⁴ Cahit Baltacı, "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kursları'nın Yeri", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, Ensar Yayınları, İstanbul 2000, s.16; Ziya Kazıcı, "Bir Eğitim Kurumu Olarak Daru-l Kurra", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, s.33-40; H.Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, MEB Yayınları, İstanbul 1992, s.9.

⁵ Bkz: *Kuruluşundan Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı*, DİB Yayınları, Ankara 1999, s.638.

⁶ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s.511.

5 bini geçen kursların, temel eğitimin sekiz yıla çıkması sonucu sayılarının azaldığını,⁷ ancak son yıllarda yeniden arttığını müşahade ediyoruz.⁸

Bu artışla birlikte öğrenci profili de kadınlar lehine değişmiştir.⁹ Kur'an Kurslarında okuyan öğrencilerin %95 i bayanlardan oluşmaktadır.¹⁰ Türkiye'de yaygın din eğitimi hizmetleri Diyanet İşleri Başkanlığı ve bu kuruma bağlı Kur'an Kursları tarafından yürütülmektedir. Kişilerin isteğe bağlı din eğitimi ihtiyacını planlı, programlı olarak yürüten Kur'an Kursları başka kurum ve kuruluşlar tarafından üstlenilmemiş bir görevi ifa eden, hayati öneme haiz dini bilgiler veren kurumlardır.¹¹ Bu yönü ile hiçbir yaygın ve örgün eğitim kurumunun alternatifi değildir ve belki de bu yüzden Cumhuriyetle birlikte tedrisatına hiç ara vermeyen ya da önemine binaen verdirilmeyen kurum olarak günümüze kadar gelmiştir.¹²

Son yıllarda bilim ve teknoloji alanındaki hızlı değişim ve gelişim, iletişimdeki sınırsız imkânlar, eğitim ortamları ve öğreticilerin bu ortamdaki rollerinin değişmesi, öğrenci profilinin değişmesi, insanımızın dine olan ilgisinin ve ihtiyacının artması, öğrenme ile ilgili yeni bilimsel veriler ortaya konulması ve bunların yeni imkânlar sunması, yetişkinlerin sağlıklı dini bilgiler öğrenebilecekleri kaynak aramaya yönelmeleri, yaşam boyu öğrenme ve öğrenmeyi öğrenme gibi yeni yaklaşımlar¹³ söz konusudur. Uzun bir süre aynı yöntemle eğitim öğretimine devam eden, her yıl yeniden başlama, tekrar, ezbercilik, öğreten odaklı, hayattan kopuk, zaman kaybı, öğrencilerin seviyesinin dikkate alınmaması, öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerine göre ders müfredatlarının ve çeşitlerinin değiştirilemeyişi,¹⁴ istenen sonuçlara ulaşılamaması gibi problemlerin yaşandığı Kur'an Kursları için sözkonusu yaklaşımlar doğrultusunda yeni düzenlemeler yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bu gerçeklerden hareketle Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kurslarına yönelik olarak; öğretim programlarının geliştirilmesi, ders materyallerinin hazırlanması, kurs binalarının fiziki durumlarının iyileştirilmesi ve

⁷ Mustafa Çağrı, "Kur'an Kursu" maddesi, *DİA*, TDV Yayınları, Ankara 2002, C.26, s.424.

⁸ *Kuruluşundan Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı*, s.645, 646; *DİB 2007 Yılı İstatistikleri*, DİB Yayınları, Ankara 2008, s.87.

⁹ 2008 yılında Türkiye genelinde öğretime açık 7230 Kur'an Kursu'na 231.767 si kadın, 15.832 si erkek toplam 247.599 öğrenci katılmıştır. Bkz: *DİB 2008 Yılı İstatistikleri*, DİB Yayınları, Ankara 2009, s.111.

¹⁰ M.Şevki Aydın, "Kur'an Kursu ve Kadın", *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, DİB Yayınları, Ankara 2008, s.101.

¹¹ *Türk Eğitim Sistemi Alternatif Perspektif*, TDV Yayınları, Ankara 1996, s.153.

¹² Aydın, "İsteğe Bağlı Din Eğitimi Taleplerini Kur'an Kursunun Karşılama Durumu", *Diyanet Aylık Dergi*, Ankara 2007, S.193, s.28,29; Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul 2004, s.95.

¹³ *Kur'an Kursları Öğretim Programı* (Yüzünden Okuyanlar İçin), DİB Yayınları, Ankara 2004, s.1,2.

¹⁴ Ayhan, *a.g.e.*, s.523; Mustafa Önder, *Yaz Kur'an Kurslarında Dini Öğretmek (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, *Gündüz Eğitim ve Yayıncılık*, Ankara 2009, s.11; Aydın, "Kur'an Kursunu Eleştirmek", *a.g.e.*, s. 63.

öğreticilerin yetiştirilmesi çalışmalarına ağırlık vermiştir.¹⁵ Eğitimciler, ilahiyatçılar, Başkanlığın ilgili birim yetkilileri ve Kur'an Kursu öğretmenlerinden oluşturulan bir komisyona çağdaş ölçütlerde yeni bir Kur'an Kursları Öğretim Programı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur.¹⁶

Yeni Kur'an Kursları Programının özelliği, ayrıntıları, ihtiyaçları karşılama durumu nedir? sorusuna cevap arayacağımız makalemizdeki amacımız, bu programın muhtevasını, uygulama safhasını ve bu safhada ortaya çıkan problemleri alan araştırmalarına, tecrübe ve gözlemlerimize dayalı olarak tespit etmek ve çözüm önerileri sunmak şeklinde ifade edebiliriz. Konu ile ilgili çok fazla çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmalar daha ziyade yeni programın uygulanmasından önceki çalışmalardır ve programla ilgili değildir.¹⁷ Çalışmamızın alanda yapılan önemli araştırmalardan biri olması ve Kur'an Kurslarındaki eğitim-öğretim faaliyetlerine, Başkanlığımızın ilgili birimlerine, program geliştirmeye faydalı olması açısından önem arz etmektedir. Alandan gelen geri bildirimlerle programın daha işlevsel hale gelebileceği, tespit edilen ihtiyaçlar doğrultusunda olgunlaşacağı açıktır. Geri bildirimler sistemin kendi kendisini düzenlemesini sağlar.¹⁸ Yaz kursları ve Hafızlık yapılan kurslar bu çalışmaya dâhil değildir.

Yeni Programın Özellikleri ve Ayrıntıları

Yeni Kur'an Kursları Öğretim Programı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; programın gerekçesi, temel yaklaşımı, felsefesi ve genel amacı ile öğrenme-öğretme sürecinde uyulması gereken genel ilkeler açıklanmış, ikinci bölümde; öğrenme alanlarına ait müfredata yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise; plan kavramı, günlük, ünite ve yıllık planlar ile örnek ders işlenişleri sunulmuştur.¹⁹ Programda öncelikle Eğitim Bilimi ve Program Geliştirme ile İlahiyat Bilimleri'nin ortaya koyduğu verilerin temel yaklaşım olarak alındığı görülmektedir. Eğitim bilimi ve program geliştirme açısından artık öğreticiyi değil öğrenciyi, konuyu değil problemi merkeze alan, öğrenenlerin bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psikomotor davranışlarını geliştirmeyi amaçlayan, öğrenen merkezli yöntem ve teknikleri kullanmayı

¹⁵ *Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, DİB Yayınları, Ankara 2006, s.310.

¹⁶ *Kur'an Kursları Öğretim Programı* (Yüzünden Okuyanlar İçin), s.2.

¹⁷ M.Emin Ay, *Problemleri ve Beklentileriyle Türkiyede Kur'an Kursları*, Düşünce Yayınları, İstanbul 2005; Ahmet Koç, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2005; Ramazan Buyrukçu, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma* (Göller Bölgesi Örneği), Fakülte Kitabevi, Isparta 2001; Kur'an Kursları ile İlgili Çalışmalar İçin Bkz: Mustafa Önder, a.g.e., s. 20-25.

¹⁸ Veysel Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Pegem Yayınları, Ankara 1994, s.13.

¹⁹ *Kur'an Kursları Öğretim Programı*, s.2-6; Hayrullah Köken, "M.Şevki Aydın ile Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde yeni Açılımlar, Yeni Ufuklar Üzerine Söyleşi", *Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, DİB Yayınları, Ankara 2006, s.307-316.

öngören, milli eğitimin temel amaçlarının yanında anlayan, araştıran, yorumlayan, sorgulayan, çevresi ile uyumlu, sorumluluklarının farkında olan, işbirliği yapabilen, her türlü milli, manevi, kültürel, ahlaki ve sanatsal değerlere önem veren, bunların güçlendirilmesine yönelik etkinliklere önem veren, değerlendirme bakımından ise ürünü değil, süreci öne çıkaran, bireysel farklılıkları ön plana çıkaran ve buna dayalı ölçme-değerlendirmeyi temel kabul eden, çerçeve esnek program anlayışını öne çıkaran bir program hazırlanmıştır.²⁰ İlahiyat bilimleri açısından da Kur'an ve sünneti merkeze alan, anlama, yorumlama ve uygulama geleneğini, kültürel mirası dikkate alan, sorgulayarak değerlendiren ve güncelleştirebilen bir din anlayışı benimsenmiştir.²¹

Yeni programın genel amaçlarını da şöyle özetleyebiliriz: Kişinin, dini değerleri hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark etmesi, bu değerlerin yardımı ile kendi problemlerini çözebilme yeteneği kazanması, insanın yaratıcısı, diğer insanlar ve tabiatla olan ilişkilerini düzenleyen dini boyutlarını fark etmesi, Kur'an'ı usulüne uygun ve doğru okuyabilmesi, ibadetleri ve dini törenleri yerine getirecek kadarını ezberlemesi, ibadetlerle ilgili bilgileri davranışa dönüştürmesi, Kur'an'ı mealinden okuma yeteneği kazanması ve ondan yaşanan hayata ilişkin prensipler çıkarması, Hz.Peygamberin hayatından örnek alabileceği değerler üretebilmesi, kültürler arası etkileşimin önem kazandığı günümüzde barış ve hoşgörü ortamının oluşmasına İslam dininin değerlerini yorumlayarak katkıda bulunmasını sağlamaktır.²²

Yeni programdaki öğrenme-öğretme sürecinde uyulması gereken ilkelere kısaca söz edecek olursak; Laiklik ilkesi, din, vicdan ve ifade özgürlüğü göz önünde bulundurulacak, öğrenci ezberlemek yerine aktif olarak öğrenme-öğretme sürecine katılacak, kendisine sunulan bilgileri yorumlayıp, anlamlandırarak ve bilgiyi kendisi yapılandıracaktır. Programda verilecek bilgiler öğrencinin günlük yaşantısındaki ihtiyaçları ile örtüşecek, bilgi depolama yerine öğrencinin kişilik ve zihinsel yeteneğini geliştirici etkinliklere yer verilecek, İslam kültüründeki teori ve pratikteki farklılıkların ayrışma unsuru değil, zenginlik olduğuna dikkat çekilecektir. Öğrencilerin sosyalleşmesi ve iyi birer vatandaş olması için onların dini, ahlaki bilgi ve duygularından yararlanılacak, milli birliği güçlendirecek sevgi, saygı, kardeşlik bağları pekiştirecek, vatan, millet, bayrak, şehitlik, gazilik gibi kavramları benimsetilecektir.

Dinin milli kültürün önemli unsurlarından biri olduğu göz önünde bulundurularak, öğrencilerin genel kültür ve pedagojik gelişmeleri dikkate alınacak, sevgi öne çıkartılarak, inanç ve davranış ilişkisi üzerinde

²⁰ *Kur'an Kursları Öğretim Programı*, s.2,3; Program Geliştirme için Bkz: Özcan Demirel, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Pegema Yayıncılık, Ankara 2006, (9.Baskı), s.47 vd.

²¹ Bkz: *Kur'an Kursları Öğretim Programı*, s.2,3.

²² *Kur'an Kursları Öğretim Programı*, s.3.

durulacaktır. İbadet kavramı geniş anlamı ile öğretilecek, olumlu davranış geliştirmede ibadetin önemine dikkat çekilecek, ferdi ve toplumsal faydaları fark ettirilecektir. Hz. Muhammed'in model kişiliğini yansıtan örnekler verilecek, konuların işlenmesi sürecinde öğrencilerin bilişsel, duyuşsal özgeçmişleri dikkate alınacak, ilgili ayet ve hadis mealleri ile desteklenecek, okuma parçaları ve hikâyelerle anlaşılır hale getirilecektir. Öğrencilerin dışarıdan getirdikleri yanlış ve eksik dini bilgiler düzeltilenecektir. İslam'ın belli kalıp davranış ve kuru bilgilerden ibaret olmadığı kavratılacak, başkanlıkça hazırlanan ders kitapları ve görüntülü yayınlar kullanılacaktır.

Türkçe meal okuma alışkanlığı kazandırılacak, dini öğrenmede teori-pratik ilişkisi ve cami-cemaat bağlantısına dikkat çekilecek, örneklerin belirlenmesinde Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerin kullanılmasına gayret edilecek, Kur'ani olanla tarihsel olanlar ayırt edilecektir. Milli birliği zedeleyen satanizm, ateizm, reenkarnasyon, misyonerlik gibi akımlarla ilgili bilgiler verilecektir. Yetişkinlere yönelik kurslarda Kur'anın tamamının okunması ve namaz sureleri haricindeki ezberler isteğe bağlı olacak, bitirme sınavlarında kapasite ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulacaktır.²³

Yeni programın diğer önemli bir özelliği de esnek-çerçeve program anlayışına göre hazırlanmasıdır. Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre öğreticinin eğitimin içeriğini belirleme ve takdim tehir yapması mümkündür. Kurslardaki eğitimle ilgili genel bir çerçeve çizen bu program, öğreticiye de yeterince manevra alanı bırakmakta, çizdiği çerçevenin içini doldurma konusunda inisiyatif kullanmasına ve her safhada eğitim-öğretim sürecine etkin katılımını sağlayarak, öğrencileri nesne olmaktan çıkarıp özne konumuna getirmektedir.²⁴ Program hazırlanırken “öğrenciye görelilik” ilkesinin göz önünde bulundurulduğunu görüyoruz. Eğitim ve din eğitiminin her safhasında aranılan bir şart²⁵ olan ve Öğrenci gelişirken ona yapılacak her türlü etkinin, öğrencinin o anda içinde bulunduğu gelişim düzeyine uygun olması şeklinde açıklayabileceğimiz “öğrenciye görelilik” kavramı, özellikle program geliştirme aşamasında önem arz etmektedir. Öğrencilerin yaşadıklarının ve yaşamaları muhtemel olan hususların programa alınması, hayatında bir anlam taşımayan unsurların çıkarılması öğretim programının başarısını etkileyen önemli faktörlerdir.²⁶

Programın ikinci bölümünde, programın verimli uygulanabilmesi için beş öğrenme alanı ile ilgili genel bilgiler, amaçlar, öğrenci kazanımları, uygulama ile ilgili açıklamalar ve ünite açılımlarına yer verilmiş, derslerin

²³ *Kur'an Kursları Öğretim Programı* (Yüzünden Okuyanlar İçin), s. 4,5,6.

²⁴ Aydın, “Yeni Kur'an Kursu Programlarının Esnekliği”, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, DİB Yayınları, Ankara 2008, s.133,134.

²⁵ Tosun, *a.g.e.*, s.118.

²⁶ Recai Doğan-Cemal Tosun, *İlköğretim 6-7-8. Sınıflar için DKAB Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Pegem Yayınları, Ankara 2003, s.47; Önder, “Teorik ve Pratik Açısından Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programına Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl 13, S.2, Temmuz-Aralık 2008, s.282.

uygulama aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlar sıralanarak öğreticilere ders işlenişi ile ilgili tavsiyelerde bulunulmuştur.²⁷

Programın üçüncü bölümünde ise, öğretimi planlama, planlamanın amacı, planlama süreci, planlı çalışmanın faydaları, plan yapmanın ilkeleri, plan çeşitleri ve beş öğrenme alanına ait örnek ders işlenişleri, öğrenme-öğretme sürecinin düzenlenmesi hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş, plan, günlük plan, ünite planı ve yıllık plan örnekleri sunulmuştur.²⁸

Yeni programın örgün eğitimdeki DKAB dersi programı ile Kur'an-ı Kerim dersi hariç fazla bir farkı bulunmamaktadır.²⁹ Ancak okul ve kurslar arasında öğreticiler ile öğrenciler bakımından büyük farklar görülmektedir. Aynı konular farklı yaş gruplarına farklı öğreticiler tarafından verilmektedir. Bu durumun yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Programın Uygulama Safhası, Problemler, Çözüm Önerileri

Kur'an Kursları ülkemizde önemli hizmetler yapan, isteğe bağlı din eğitimi ihtiyacını karşılayan yaygın eğitim kurumları arasındadır. Son dönemlerde programında yapılan düzenlemelerle daha verimli hale geldiği de bir gerçektir. Yetişkin din eğitimi ve bayanların eğitimi konusunda ciddi bir boşluğu dolduran program sayesinde, toplum barışına, milli eğitimin genel amacına hizmet edilmektedir. Okul, aile, cami iletişimde önemli rol oynayan kurslar, hurafe ve batıl inançların azalmasını da sağlamaktadır.³⁰ Kadınlarla ilgili başka kurum ve kuruluşlarca yürütülen birçok faaliyete de katkıları olmaktadır (Sağlık, okuma-yazma, halk eğitim vb).³¹ Ancak; istisnaları olmakla birlikte, fiziki mekânlarının icra ettikleri görevle mütenasip olmadığı, binalarının bakımsız ve sağlıksız olduğu bilinmektedir. Kurs açılabilmesi için gerekli şartların yeniden düzenlenmesi, sağlık ve milli eğitim müdürlükleri tarafından yeni açılacak kurs binaları ile ilgili düzenlenen raporların objektif olması, kurs açılması için gerekli öğrenci sayısı kadar fiziki şartların da dikkate alınması yerinde olacaktır. Sağlıksız ve uygun olmayan kursların okullar gibi tek ve altyapısı düzgün binalara taşınması, buralara profesyonel idareciler atanması, hem masrafları azaltacak, hem de eğitimin kalitesini arttıracaktır. Öğreticilerin bilgi alışverişini, öğrencilerin sosyalleşmesini mümkün kılacak böyle bir uygulama; kapalı devre çalışan Kur'an Kurslarını dışarıya açacak ve diğer kurumlarla, vatandaşlarla iyi bir iletişime imkân verecektir.

Kur'an Kursları Programı teorik açıdan çağdaş ve iyi hazırlanmış bir programdır. İyi uygulandığı takdirde insanımızın günlük hayatındaki problemlerini çözebilecek, yeterli dini, ahlaki bilgiyi verip uygulamasını

²⁷ Kur'an Kursları Öğretim Programı, s.9-39.

²⁸ Kur'an Kursları Öğretim Programı, s.9,40-95.

²⁹ Bkz. <http://meb.gov.tr>; <http://www.dinkulturuogretmeni.com>.

³⁰ Önder, A.g.t., s.148,161.

³¹ Aydın, "Kur'an Kursunun Alternatifliği", a.g.e., s.31.

öğretebilecek, öğrenciyi merkeze alan bir program olduğu söylenebilir. Fakat hangi yaş grubuna hitap ettiği belirsizdir ve uygulamada bazı problemler vardır. İlköğretimi bitirip gelen 15–18 yaş kuşağındaki öğrenciler için çok iyi ve anlaşılır bir program olabilir, ama yaşlı ve okuma-yazma belgesi ile kayıt yaptıran öğrenciler için ağır olabilecek, anlaşılması zor bir programdır. Zira öğrencilerin yaklaşık %80 i 18 yaşın, %58 i 23 yaşın üzerindedir.³² 45 yaş üstü öğrencilerin oranı ise %12 dir.³³ Diğer bir ifade ile kurslara devam eden öğrencilerin %58'i yetişkin grubuna dâhil öğrencilerdir. İlk yetişkinlik dönemini (17 yaş)³⁴ ölçü alırsak bu oran % 70' lere yaklaşmaktadır. Ders kitapları da görsel ve teknik olarak iyi hazırlanmıştır. Ancak öğrencilerin çoğunluğu ders kitaplarını okuyup anlayacak durumda değildir. Yaz Kursları için hazırlanan kitapların benzeri yeni kitaplar yazılabilir. Programın konu başlıklarının da bu nedenle gözden geçirilmesi ve dilinin anlaşılır hale getirilmesi gerekir. Şöyle ki: Bir yandan DKAB dersinde genel din kültürü verilir, İslam dinine ait ayrıntılar ve uygulama Kur'an Kursu'nda öğrenilir denilirken,³⁵ diğer yandan okuduğunu anlayamayacak düzeydeki öğrencilere “*İnsan ve Din*” ünitesinin ne faydasının olacağı ya da nasıl kavratılacağı ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶

Programda yer alan birkaç ara başlığa bakmakta da yarar var: “*Allah ve Başkalarıyla Manevi İlişki ve Din*”, “*Rekabetçi Toplum ve Din*”, “*Sosyal, Ekonomik ve Siyasi Sorunlar ve Din*”, “*Din Kavramına Farklı Bakışlar*”.³⁷ Görüldüğü gibi hem dil bakımından hem de muhteva bakımından bu konuların üzerinde çalışılması ve sadeleştirilmesi gerekir kanaatindeyiz. Aynı şekilde “*İnsanın İlişkiler Dünyası ve Allah*”,³⁸ “*Halif, Car, Mevla*”,³⁹ “*Satanizm*”⁴⁰ gibi başlık, kavram ve konuların nasıl anlaşılacağı, yetişkinlere ne gibi bir faydasının olacağı merak konusudur.

Yetkililerce ifade edildiği gibi⁴¹ ya kurslarda kur sistemine geçilmelidir, ya da yaş gruplarını dikkate alan ve özellikle yetişkin eğitiminin⁴² gereklerine göre hazırlanmış farklı ders materyalleri

³² DİB 2008 Yılı İstatistikleri, s.112.

³³ 2008 yılında Kur'an Kurslarına 23–44 yaş arası 85.975, 45 yaş ve üzeri 22.095 öğrenci katılmıştır. Bkz: DİB 2008 yılı İstatistikleri, s.112.

³⁴ Tosun, a.g.e., s.175.

³⁵ Aydın, “Yaygın İslam Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu”, a.g.e., s.25.

³⁶ Bkz: *İnancım*, DİB Yayınları, Ankara 2007, s.8 vd.

³⁷ *İnancım*, s.14,16,17,20.

³⁸ Bkz: *Ahlakım*, DİB Yayınları, Ankara 2007, s.12.

³⁹ Bkz: *Peygamberim*, DİB Yayınları, s.12.

⁴⁰ *İnancım*, s.108,109; Programda, bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulması, kazandırılacak bilgi ve becerilerin yetişkinin gerçek yaşamındaki ihtiyaçları ile örtüşmesi gerektiği ifade ediliyor. Bkz: *Kur'an Kursları Öğretim Programı*, s.2,4.

⁴¹ Aydın, “İsteğe Bağlı Din Eğitimi Taleplerini Kur'an Kursunun Karşılama Durumu”, a.g.e., s.90.

⁴² Yetişkin eğitimi için Bkz: Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s.180 vd; M.Akif Kılavuz, *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*, Arasta Yayınları, Bursa 2003; Mustafa Köylü, *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*, Etüt Yayınları, Samsun 2000.

kullanılmalıdır. Bir öğretim yılında beş öğrenme alanında toplam 36 ünite, 253 konu başlığı ve bunların alt başlıkları verilmektedir. Kur'an-ı Kerim dersi yılda 576 saattir. Kurslara öğrencilerimiz öncelikli olarak Kur'an öğrenmek için gelmektedirler.⁴³ Haftada 18 saat olan Kur'an-ı Kerim dersine ait 7 ünite ve 79 başlığı çıkarırsak geriye 29 ünite ve 174 konu başlığı kalmaktadır. İbadet dersi haftada 3 saattir. İtikat, ahlak ve siyer dersleri ise haftada birer saattir. Bu derslere ait 22 ünite, 120 konu başlığı ve 134 alt başlık mevcuttur. Bu üç öğrenme alanının yıllık toplam ders saati ise 96' dır. Alt başlıklarla birlikte toplam konu sayısı 254' tür. Anlama, örnek alma, yorumlama, davranış kazanma daha ziyade bu derslerde gerçekleşecektir. Dolayısı ile ders saatlerinin artırılması gerektiği ortaya çıkıyor. İtikat, ibadet, siyer derslerinin haftada ikişer saat olması program amaçlarının gerçekleşmesi için lüzumludur. Örgün eğitimde ilköğretim ve ortaöğretim okullarında haftalık ortalama 30-35 saat ders yapılmaktadır. Bu rakam Kur'an Kurslarında 24 saattir. Haftalık programa 3 saat ilave edilerek sorun çözülebilir.

Yaptığımız gözlemlerde genellikle öğretmenlerin günlük plan yapmadıkları, planı olanların ise internet sitelerinden hazır çıktı aldıkları, muhteva, yöntem, güdüleme, gözden geçirme, hedef davranışı söyleme gibi ayrıntıları dikkate almadıkları ve geleneksel usullerle ders yaptıkları görülmüştür.⁴⁴ Kur'an Kursu öğretmenlerinin atanması esnasında yeterliklerin⁴⁵ göz önünde bulundurulması, görev almadan önce ciddi ve uzun süreli bir kursa alınmaları faydalı olacaktır. Programın başarısı büyük ölçüde öğreticinin önceden hazırlanmasına ve konuyu planlamasına bağlıdır. Bu konuda öğretmenlerin istisnaları olmakla birlikte yeterince hazırlanmadıkları bir vakıdır. Birçok öğreticinin elindeki günlük ve yıllık planların muhtevasına göre hareket etmediği, hatta bazılarının tarihini dahi değiştirmeden önceki yıllardan kalmış planlarını sırf yasak savmak için kullandığı müşahade edilmiştir. En önemli husus öğretmenlerin programı kavramaları ve buna göre hazırlık yaparak ders işlemeleridir. Kur'an Kursu denetimleri bu noktada çok büyük önem arz etmektedir. Denetimlerin şekilsel ve birkaç öğrenciye soru sormaktan ziyade, muhtevaya yönelik olması, denetleyenlerin program hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Taşrada kursların başlama ve bitiş tarihleri ile günlük ders saatlerinin uygulanışında bazı problemlerle karşılaşmaktadır. Şehir merkezlerinde daha az olmakla birlikte tüm kurslarda dersler vaktinde başlamamakta ve vaktinden önce bitirilmektedir. Kırsal kesimde ise bazı kurslarda günde üç

⁴³ Bknz: Koç, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2005, s.88; Önder, *a.g.e.*, s. 35, 36, 128.

⁴⁴ 2008-2009 öğretim döneminde Tokat merkez ve köylerdeki kurslarda yaptığımız denetimler esnasındaki tespitler. Günlük Plan için Bkz: *Kur'an Kursları Öğretim Programı*, s.53.

⁴⁵ Kur'an Kursu Öğreticisi Yeterlikleri için Bakınız: *DİB Taşra Teşkilatında Din Hizmetleri Yürütenlerin Temel ve Özel Yeterlilikleri*, DİB Yayınları, Ankara 2005, s.20.

saat ders ancak yapılabilmektedir. Bunda kurs öğrencilerinin çoğunluğunun anne olması ve sabah çocuklarını okula gönderdikten sonra gelebilmeleri, onlar okuldan gelmeden önce eve gidip yemek hazırlamaları etkilidir. Ayrıca tarım yapılan bölgelerimizde baharda ekim işleri başladığından Nisan ayının girmesi ile birlikte, sonbaharda da mahsuller kalkmadan kursa gelmedikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle özellikle taşra için ders saatlerinin ve kursların açılış kapanış tarihlerinin yeniden düzenlenmesi bir zarurettir. Günlük derslerin öğleden sonraya da yayılarak planlanması ile bu problemler çözülebilir.

Öğrencilerin yaş gruplarına göre ayrı sınıflarda okumaları gereklidir. İlköğretimi yeni bitirmiş öğrencilerle 50–60 yaşındaki bayanların aynı sınıfta bulunmaları dersteki verimi düşürdüğü gibi öğreticileri de zor durumda bırakmaktadır. Yaşlı öğrenciler için daha sade, anlaşılır ders kitapları hazırlanmalıdır. Kurslarda farklı yayınevleri tarafından basılmış çok çeşitli Kur'an-ı Kerim'ler ve Elifba'lar okunmaktadır. Bu durum uygulamada ve sınavlarda sıkıntılara yol açmaktadır. Her öğrenciye başkanlık yayını Kur'an-ı Kerim ve Elifba ücretsiz olarak verilmeli ve birlik sağlanmalıdır.

Programın uygulanması safhası, öğrenci kazanımları, hedeflerin gerçekleşme durumu, bunları etkileyen unsurların tespiti, öğreticilerin başarısı gibi hususların ölçülmesi, geri bildirim olarak program geliştirme çalışmalarına yansımaları şu durumda gerçekleşmiyor demektir. Bilindiği gibi bir programın dört önemli ögesi vardır: hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme değerlendirme.⁴⁶ Öğrencilerin bitirme sınavlarındaki başarı durumları maalesef bir ölçü değildir. Yaz kurslarındaki gibi öğrenci başarısını dönem boyunca objektif olarak ölçecek veri tabanlarının oluşturulması bunlara göre başarının ölçülmesi gerekmektedir. Dönem sonu ile yılsonunda öğreticilerin değerlendirmeleri alınarak yeni stratejiler geliştirilmelidir. Bölgesel özellikler göz önünde bulundurulmalı ve ders kitapları buna göre hazırlanmalıdır. Öğrenciye görelilik ilkesinin gereklerinden birisi de budur. Öğreticiler de görev yapacakları bölgeler hakkında önceden bilgilendirilmelidir.

Dersler çeşitlendirilmeli, musiki ve Türkçe gibi dersler programda yer almalıdır.⁴⁷ Bu hem teşvik edici olur, hem de derslerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Kur'an Kursunu tamamlayanlara verilen bitirme belgesinin sembolik olmaktan öte hiçbir değeri yoktur. Bu belgelerin en azından uygun yaştaki öğrenciler için İHL' ye devam konusunda bir imtiyaz sağlaması

⁴⁶ Demirel, a.g.e., s.5.

⁴⁷ Yapılan bazı çalışmaların sonuçlarına göre bu derslerin okutulmasını öğrenciler istemektedirler. Bkz: Eyüp Kirpitçi, *Kur'an Kursu Ders Programlarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1996; Süleyman Zihni Şen, *Kur'an Kursu Öğrenci ve Öğreticilerinin Beklenti ve Sorunları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1995.

düşünülebilir. Basın-Yayın organlarından faydalanılarak uzaktan eğitim yolu ile her eve ulaşılabilir, açık öğretim sistemi gibi bir çalışma yapılabilir.

Kur'an Kursları Türk Milli Eğitim sistemi içinde, onun genel amaçlarına hizmet eden çok önemli yaygın din eğitimi kurumlarıdır.⁴⁸ Son dönemlerde bayanların ağırlıklı olarak bu kurslara devam etmeleri, çocuk eğitimi ve aile eğitimi de olumlu yönde etkileyecektir. Kur'an Kurslarının çoğalması ve kalite kazanması illegal din eğitiminin de azalması anlamına gelmektedir. Günümüzün karmaşık dünyasında insanımıza "hayati yardım" şeklinde dini bilgiler sunmak Kur'an Kurslarından beklenen bir görevdir. Yapılacak bazı düzenlemelerle bu kursların toplumumuz ve ülkemiz için daha faydalı hizmetler sunacağını düşünüyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

- AY, M.Emin, *Problemleri ve Beklentileriyle Türkiye'de Kur'an Kursları*, Düşünce Yayınları, İstanbul 2005.
- AYDIN, M.Şevki, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, DİB Yayınları, Ankara 2008.
- AYHAN, Halis, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul 2004.
- BALTACI, Cahit, "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik* (Tartışmalı İlimi Toplantı), Ensar Neşriyat, s.15-19, İstanbul 2000.
- BİLGİN, Beyza, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara 1980.
- BOLAY, S.Hayri ve arkadaşları, *Türk Eğitim Sistemi Alternatif Perspektif*, TDV Yayınları, Ankara 1996.
- BUYRUKÇU, Ramazan, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma* (Göller Bölgesi Örneği), Fakülte Kitabevi, Isparta 2001.
- ÇAĞRICI, Mustafa, "Kur'an Kursu", *DİA*, TDV Yayınları, C.26, s.423-426, Ankara 2002.
- DEMİREL, Özcan, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Pegem Yayınları, Ankara 2006.
- Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, Derleyen: Hayrullah KÖKEN, DİB Yayınları, Ankara 2006.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatında Din Hizmetlerini Yürütenlerin Temel ve Özel Yeterlikleri*, DİB Yayınları, Ankara 2005.

⁴⁸ *Türk Eğitim Sistemi Alternatif Perspektif*, TDV Yayınları, Ankara 1996, s.155-156.

- Diyanet İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C.27, Ankara 2003.
- KAZICI, Ziya, “Bir Eğitim Kurumu Olarak Daru-ı Kurra”, *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik* (Tartışmalı İlmî Toplantı), Ensar Neşriyat, s.33-40, İstanbul 2000.
- KILAVUZ, M.Akif, *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*, Arasta Yayınları, Bursa 2003.
- KİRPİTÇİ, Eyüp, *Kur'an Kursları Ders Programlarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Ün. SBE, Konya 1996.
- KOÇ, Ahmet, *Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma*, İlahiyat Yayınları, Ankara 2005.
- KOÇER, H.Ali, *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, MEB Yayınları, İstanbul 1992.
- KÖYLÜ, Mustafa, *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*, Etüt Yayınları, Samsun 2000.
- Kur'an Kursları Öğretim Programı* (Yüzünden Okuyanlar İçin), DİB Yayınları, Ankara 2006.
- LANDAU, Jakob M, “Küttab” maddesi, *DİA*, TDV Yayınları, C.27, s. 3-4, Ankara 2003.
- ÖNDER, Mustafa, *Yaz Kur'an Kurslarında Dini Öğretmek (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2009.
- ....., “Yeni Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programına Teorik ve Pratik Açından Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 13, S.2, Elazığ 2008, ss. 275-295.
- SÖNMEZ, Veysel, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Pegem Yayınları, Ankara 1999.
- ŞEN, S.Zihni, *Kur'an Kursu Öğrenci ve Öğreticilerinin Beklenti ve Sorunları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Ün.SBE, Bursa 1995.
- TOSUN, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegema Yayıncılık, Ankara 2005.
- <http://www.dinkulturuogretmeni.com>.
- <http://meb.gov.tr>.